

Piotr Prus, Artur Grabowski

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

REALIZACJA KONCEPCJI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA PRZYKŁADZIE GMINY LUBRANIEC – WYBRANE ASPEKTY

*REALIZATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
ON THE EXAMPLE OF THE COMMUNE LUBRANIEC – SELECTED ASPECTS*

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, gmina, oczekiwania społeczne, środowisko przyrodnicze

Key words: sustainable development, commune, social expectations, natural environment

JEL codes: Q56

Abstrakt. Celem badań była identyfikacja wybranych aspektów (wdrażania) koncepcji zrównoważonego rozwoju w gminie Lubraniec. Wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, w ramach której zastosowano badania ankietowe. Ze względu na wieloaspektowość i złożoność omawianej koncepcji zdecydowano się na przeanalizowanie jedynie jej wybranych aspektów. Zaprezentowane wyniki badań wykazały, że gmina rozwijała się w zgodzie z głównymi założeniami teorii zrównoważonego rozwoju dotyczącymi realizacji wybranych celów środowiskowych i społecznych.

Wstęp

Koncepcja zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) jest odpowiedzią na niekontrolowany wzrost gospodarczy, który do tej pory niejednokrotnie odbywał się kosztem degradacji zasobów przyrodniczych (wyczerpywanie surowców naturalnych, zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego itp.) oraz bez względu na oczekiwania wielu kluczowych grup społecznych [Roszkowska-Mądra, Roman 2015, Wielewska 2012]. Zastosowanie w praktyce głównych zasad i wyznaczników zrównoważonego rozwoju ma umożliwić takie zaplanowanie rozwoju społeczno-gospodarczego, który będzie spełniał oczekiwania społeczne, prowadząc m.in. do wzrostu gospodarczego (realizacja celów ekonomicznych), przy jednoczesnym spełnianiu wymogów ekologicznych¹. Pozwoli to na przywrócenie równowagi pomiędzy trzema głównymi wymiarami, na których opiera się omawiana teoria: ekonomicznym, społecznym i ekologicznym [Kowalska i in. 2016, Zawisza 2004] i umożliwi trwałą poprawę jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń przez właściwe kształtowanie proporcji pomiędzy poszczególnymi rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym [Brelík 2010]. Zrównoważony rozwój należy postrzegać w kontekście globalnym, ale jego realizacja zależy od praktycznych działań lokalnych [Roman 2015]. Dużą rolę do odegrania w tym zakresie mają jednostki administracji samorządowej. Znaczenie inicjatyw władz lokalnych w realizacji zadań i celów na rzecz zrównoważonego rozwoju zostało podkreślone w dokumencie „Agenda 21” [UN 1992b], który został przyjęty na konferencji „Środowisko i Rozwój” zorganizowanej z inicjatywy ONZ w 1992 roku w Rio de Janeiro w Brazylii i stanowi zbiór zaleceń oraz wytycznych działań, które powinny być podejmowane w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju.

Podstawowe zasady zrównoważonego i trwałego rozwoju nabrały w Polsce fundamentalnego znaczenia. Świadczy o tym zapis (art. 5) w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku [Dz.U. 1997, nr 78 poz. 483]. Cele wyznaczone do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju dla naszego kraju zostały wskazane w 1999 roku w dokumencie „Strategia zrównoważonego rozwoju Polski do 2025 roku” [MŚ 1999], który określał m.in. konieczne zmiany instytucjonalne,

¹ Koncepcja zrównoważonego rozwoju znajduje zastosowanie w różnych sferach działalności gospodarczej. Szerzej na temat realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju rolnictwa pisali Wawrzyniec Czubak i Karolina Pawlak [2008, 2011].

mechanizmy ekonomiczne, instytucje oraz środki finansowania tych zmian, rolę nauki i transferu technologii oraz aspekty związane z zarządzaniem środowiskiem przyrodniczym przez zintegrowany system pozwoleń, a także wskazywał na rolę współpracy międzynarodowej w tym zakresie oraz stosowania wskaźników (ilościowych i jakościowych) rozwoju zrównoważonego w celu skutecznego planowania i monitorowania realizacji wyznaczonych zadań. Należy zauważyć, że również w innych krajach Unii Europejskiej (UE) koncepcja zrównoważonego rozwoju zyskuje systematycznie na znaczeniu, chociażby przez wdrażanie przez rolników ekologicznych metod produkcji [Koreleska 2010, Koreleska, Łętkowska 2010].

Celem badań była identyfikacja wybranych aspektów (wdrażania) koncepcji zrównoważonego rozwoju w gminie Lubraniec. Ze względu na wieloaspektowość i złożoność omawianej koncepcji zdecydowano się na przeanalizowanie jedynie jej wybranych aspektów środowiskowych (dbałość o dobrostan środowiska przyrodniczego) i społecznych (związanych z oczekiwaniami lokalnej społeczności).

Material i metodyka badań

Dane empiryczne uzyskano metodą sondażu diagnostycznego, w ramach której zastosowano badania ankietowe. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, zamknięte oraz półotwarte, co pozwoliło respondentom na umieszczenie własnych, niestandardyzowanych odpowiedzi. Prezentowane badania przeprowadzono w 2012 roku wśród 186 pełnoletnich mieszkańców gminy Lubraniec. Wielkość badanej próby stanowiła 1,8% wszystkich mieszkańców badanej gminy (2,3%, jeśli odnieść to wyłącznie do pełnoletnich mieszkańców). Wśród respondentów wyodrębniono dwie grupy. Pierwszą z nich stanowiły 84 osoby utrzymujące się z pracy w sektorach pozarolniczych, w skład drugiej zaliczono 102 rolników. Wielkość próby poddanej badaniu została obliczona na podstawie wzoru:

$$N_b = \frac{N}{1 + \frac{4d^2(N-1)}{z_\alpha^2}}$$

gdzie: N_b – wielkość próby, N – liczebność populacji, d – dopuszczalny błąd szacunku, z_α – 1,64 dla $\alpha = 0,1$.

Za wielkość populacji przyjęto liczbę 8173, którą wyliczono z różnicy pomiędzy całkowitą liczbą mieszkańców gminy Lubraniec (10 138) i liczbą mieszkańców, którzy nie osiągnęli jeszcze pełnoletniości (1964). Za dopuszczalny błąd szacunku przyjęto 6%, przy poziomie istotności $\alpha = 0,1$ i wartości 1,64. Rolnicy stanowili 54,8% badanej populacji, przedstawiciele pozostałych zawodów 45,2%.

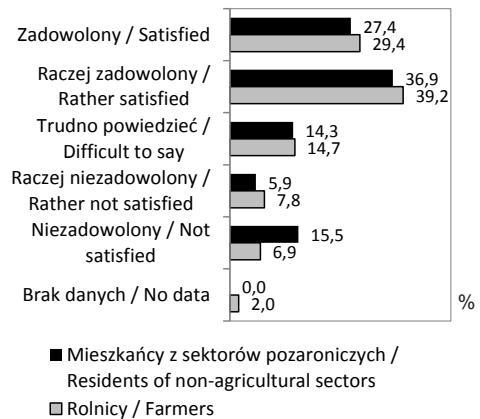
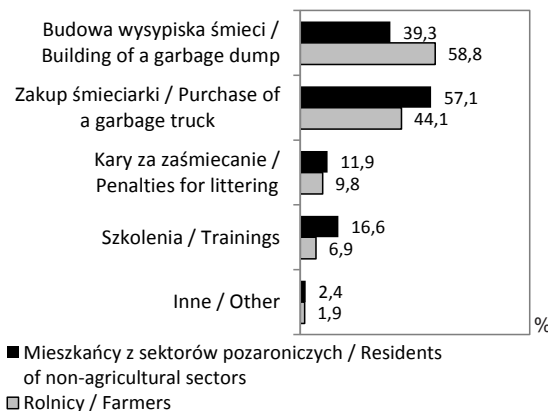
Wyniki badań

W koncepcji zrównoważonego rozwoju dużą rolę odgrywa dbałość o stan środowiska przyrodniczego, którego jakość determinuje rozwój społeczno-gospodarczy. W myśl tej teorii jedyną drogą do osiągnięcia długotrwałego wzrostu gospodarczego jest łączenie go z ochroną środowiska przyrodniczego [UN 1992a], będącego źródłem zasobów i przestrzenią (otoczeniem), w której odbywają się wszystkie aktywności gospodarcze i społeczne. Dlatego ważnym aspektem prezentowanych badań było zapoznanie się z opinią mieszkańców gminy Lubraniec na temat stanu środowiska przyrodniczego (rys. 1). Jak wykazały badania, większość respondentów była zadowolona z jakości otaczającego ją środowiska (64,3% mieszkańców zatrudnionych poza rolnictwem oraz 68,6% rolników). Wskazując pozytywne działania władz gminy w celu poprawy jakości środowiska przyrodniczego, najczęściej zaznaczali: budowę wysypiska śmieci (58,8%) oraz zakup nowej śmieciarki (44,1%) – zdaniem rolników. Jeśli chodzi o mieszkańców zatrudnionych poza rolnictwem, na pierwszym miejscu znalazł się zakup wspomnianej śmieciarki (57,1%), natomiast budowa wysypiska na śmieci znalazła się na drugim miejscu (39,3%). Dalej wskazywano na organizację szkoleń z zakresu ochrony środowiska oraz nakładanie kar za nieprzestrzeżenie

przepisów związanych z zaśmiecaniem środowiska przyrodniczego. Można było zauważyć odwrotne preferencje związane z udzielanymi odpowiedziami w obrębie badanych grup (rys. 2).

Respondenci deklarowali również podejmowanie działań wykonywanych we własnym zakresie na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego. Głównie wskazywali na: segregowanie śmieci (badani rolnicy 62,7%, respondenci zatrudnieni poza rolnictwem 72,6%), oszczędzanie energii (odpowiednio: 42,1 i 41,2%), brak spalania odpadków we własnym zakresie (odpowiednio: 51,9 i 39,2%), oszczędne gospodarowanie wodą (odpowiednio: 38,2 i 37,3%), korzystanie ze sprzętu energooszczędnego (odpowiednio: 36,3 i 30,9%) oraz dokonywanie świadomych zakupów (odpowiednio: 23,5 i 26,2%) (rys. 3). Stwierdzono dużą różnicę pomiędzy badanymi grupami, analizując odpowiedź na pytanie dotyczące korzystania z kanalizacji, która znalazła się na drugim miejscu w grupie respondentów niezwiązanych z sektorem rolniczym (61,9%), a dopiero na ósmym miejscu w grupie rolników (10,8%), co spowodowane jest brakami infrastrukturalnymi na wsi, gdzie często nie ma jeszcze kanalizacji [Dziekański 2013]. Warto zwrócić uwagę, że podejmowane czynności na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego są nie tylko wynikiem świadomości mieszkańców wsi, ale przede wszystkim konsekwencją niedostatecznego wyposażenia w instalacje sanitarne oraz złego stanu technicznego wykorzystywanych urządzeń. Z badań Sławomira Kalinowskiego [2015] wynika, że zaledwie co trzecie wiejskie gospodarstwo domowe w Polsce żyje w przynajmniej dobrych warunkach mieszkaniowych, a więc jest wyposażone w wodociąg, ustęp splukiwany i łazienkę.

Ważną kwestią związaną z jakością środowiska przyrodniczego jest sposób postępowania i zagospodarowania odpadów komunalnych powstających w gospodarstwach domowych (rys. 4). Badani rolnicy najczęściej deklarowali wywóz odpadów na wysypisko we własnym zakresie (56,6%). Na drugim miejscu wskazywali na wywożenie śmieci przez służby komunalne (24,5%). Niestety 18,9% badanych rolników przyznawało, że pali śmieci. Respondenci spoza sektora rolniczego najczęściej deklarowali zlecenie wywożenia śmieci służbom komunalnym (69,1%), następnie wskazywali na samodzielne wywożenie śmieci na wysypisko (16,6%). Również w tej grupie znalazły się osoby, które przyznały się do palenia śmieci (14,3%).

Rysunek 1. Poziom zadowolenia respondentów ze stanu środowiska przyrodniczego
Figure 1. The level of respondents' satisfaction with the natural environment condition

Źródło: badania własne
Source: own research

* Suma większa niż 100% z uwagi na to, że respondenci mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi/Total higher than 100% due to the fact that respondents could indicate more than one answer

Rysunek 2. Wskazywane przez respondentów pozytywne działania władz badanej gminy w celu poprawy stanu środowiska przyrodniczego
Figure 2. Indicated by the respondents positive actions of the local authorities in order to improve the natural environment

Źródło: badania własne
Source: own research

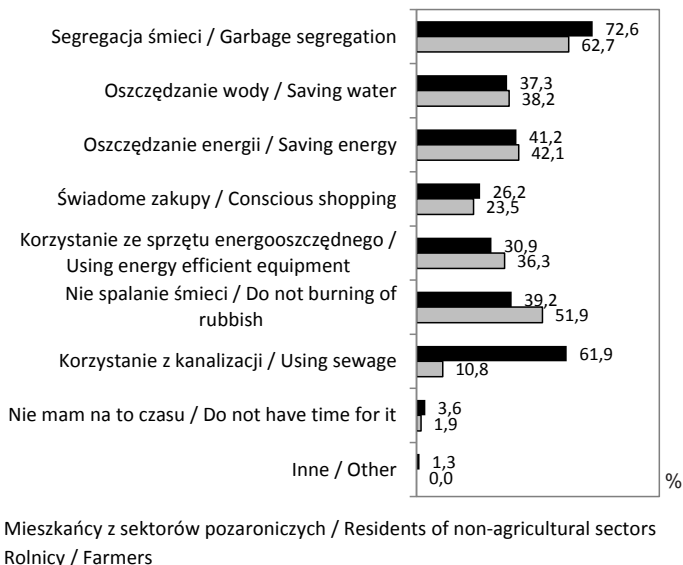
Rysunek 3. Deklarowane przez respondentów podejmowanie czynności na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego

Figure 3. Declared by the respondents steps taken to protect the natural environment

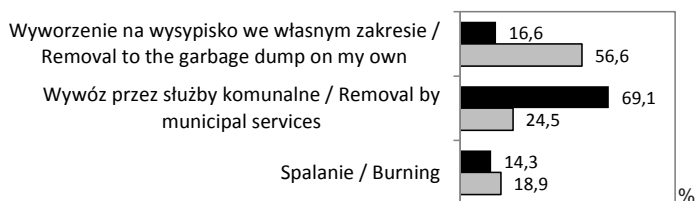
Źródło: badania własne

Source: own research

* Suma większa niż 100% z uwagi na to, że respondenci mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi/Total higher than 100% due to the fact that respondents could indicate more than one answer

■ Mieszkańcy z sektorów pozarolniczych / Residents of non-agricultural sectors
 □ Rolnicy / Farmers

Rysunek 4. Sposób pozbywania się przez respondentów odpadów powstających w gospodarstwach domowych

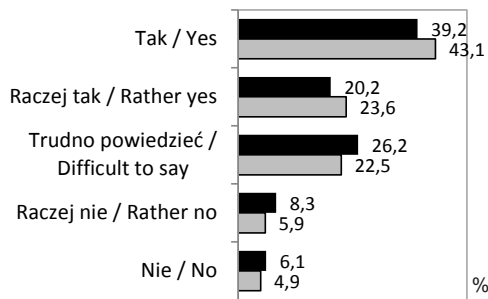
Figure 4. The method of disposing of household waste generated by the respondents

Źródło: badania własne

Source: own research

Przystąpienie Polski do UE pozwoliło na zaktywizowanie się władz samorządowych, które mogły korzystać z dofinansowania projektów służących rozwojowi lokalnej społeczności. Pozyskiwane fundusze miały w założeniu wspierać głównie regiony cechujące się niższym poziomem rozwoju gospodarczego, w tym obszary peryferyjne [Satola 2013]. Środki te mogły być wykorzystywane m.in. na wspieranie inwestycji mogących przyczynić się do rozwiązania problemów infrastrukturalnych, w tym związanych z ochroną środowiska, jak też na rozbudowę i modernizację infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów.

Jednym z warunków wzrostu atrakcyjności regionu dla potencjalnych inwestorów i prowadzenia biznesu jest rozwój infrastruktury drogowej i jej kompatybilność z głównymi arteriami komunikacyjnymi [Bojar i in. 2013]. Zdecydowana większość respondentów (66,7% rolników oraz 59,4% badanych spoza sektora rolniczego) zauważyła pozytywne zmiany związane ze zwiększeniem aktywności władz gminy po integracji z UE (rys. 5). Badani rolnicy najczęściej wskazywali na: ogólną dbałość o wygląd i estetykę gminy (58,8%), rozbudowę i modernizację budynku urzędu gminy (29,4%), dofinansowanie do przedsiębiorczości oraz wspieranie powstawania nowych miejsc pracy (24,5%), remonty i budowę dróg (15,7%) oraz rozbudowę sieci kanalizacyjnej (10,8%) (rys. 6). Mieszkańcy sektora pozarolniczego również najczęściej wskazywali na korzystne zmiany w wyglądzie gminy (65,5%). Na dalszych miejscach znalazły się: dofinansowanie do przedsiębiorczości (40,5%), rozbudowa budynku urzędu gminy (35,8%), budowa dróg (29,8%) oraz rozbudowa sieci kanalizacyjnej (19,0%) (rys. 6). W kategorii „inne”

■ Mieszkańcy z sektorów pozarolniczych / Residents of non-agricultural sectors
 □ Rolnicy / Farmers

Rysunek 5. Zwiększenie aktywności badanej gminy po integracji z UE w opinii respondentów
Figure 5. The respondents' opinion on the increase of activity of the studied commune's authorities after the integration with the EU

Źródło: badania własne
 Source: own research

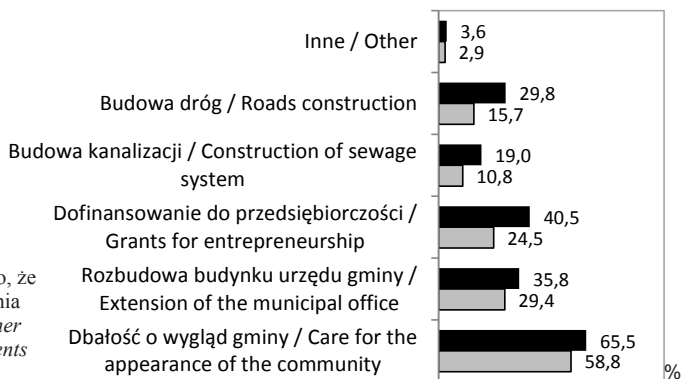
* Suma większa niż 100% z uwagi na to, że respondenci mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi/
 Total higher than 100% due to the fact that respondents could indicate more than one answer

Rysunek 6. Zmiany związane ze wzrostem aktywności gminy zaobserwowane przez respondentów

Figure 6. Changes related to increased activity of the commune observed by the respondents

Źródło: badania własne
 Source: own research

* Suma większa niż 100% z uwagi na to, że respondenci mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi/
 Total higher than 100% due to the fact that respondents could indicate more than one answer

pojawiły się: budowa „orlika” oraz placu zabaw dla dzieci. Co interesujące, pomimo że więcej badanych rolników zauważyło pozytywne zmiany związane ze zwiększeniem aktywności władz gminy po integracji z UE, to jednak więcej konkretnych wskazań odnotowano wśród respondentów reprezentujących sektor pozarolniczy (rys. 5 i 6).

Podsumowanie

Koncepcja zrównoważonego i trwałego rozwoju jest zagadnieniem wieloaspektowym i niezmierznie złożonym. Zakłada harmonijny rozwój celów ekonomicznych (wzrost gospodarczy), społecznych (oczekiwania mieszkańców) oraz ekologicznych (ochrona środowiska przyrodniczego). Prezentowane wyniki badań wykazały, że mieszkańcy gminy Lubraniec (zarówno grupa respondentów reprezentujących zawody nierolnicze, jak i biorący udział w badaniu rolnicy) w zdecydowanej większości pozytywnie oceniali stan otaczającego ich środowiska przyrodniczego. Dostrzegli wiele działań władz gminnych w celu poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Również sami deklarowali podejmowanie czynności na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego. Zdaniem respondentów, przystąpienie Polski do UE umożliwiło władzom badanej gminy zwiększenie aktywności w tym zakresie za sprawą możliwości korzystania z dofinansowania projektów celowych. Ze względu na wspomnianą kompleksowość oraz złożoność teorii zrównoważonego i trwałego rozwoju trudno wskazać gminę, która byłaby w stanie spełnić wszystkie wyznaczniki związane z tą koncepcją. Jednak biorąc pod uwagę przedstawione wyniki badań dotyczące wybranych aspektów, można stwierdzić, że badana gmina rozwija się w zgodzie z głównymi założeniami zrównoważonego rozwoju dotyczącymi przedstawionych zagadnień. Można też zauważyć pewne deficyty wskazywane przez respondentów, jednak należy mieć na uwadze to, że proces zmian wymaga czasu.

Literatura

- Bojar Waldemar, Marek Sikora, Grzegorz Dzieża, Katarzyna Woźnicka, Michał Baran, Katarzyna Gorałowska. 2013. „Regionalna i krajowa infrastruktura drogowa jako czynnik rozwoju gospodarczego i współpracy przedsiębiorstw”. *Logistyka* 6: 797-804.
- Brelík Agnieszka. 2010. „Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy a rozwój agroturystyki”. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy* 3: 153-162.
- Czubak Wawrzyniec, Pawlak Karolina. 2008. Rozdysponowanie środków finansowych wynikających z mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej na rozwój modelu rolnictwa industrialnego i zrównoważonego w Polsce. [W] *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym (6), Raport PW nr 102*, 51-86. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Czubak Wawrzyniec, Karolina Pawlak. 2011. Efekty Wspólnej Polityki Rolnej w realizacji założeń rolnictwa zrównoważonego w Polsce. *Papers of Wrocław University of Economics* 231: 99-112.
- Dziekański Paweł. 2013. Wskaźnik syntetyczny w ocenie środowiska naturalnego gmin województwa świętokrzyskiego. [W] *Miasta polski na początku XXI wieku. Społeczeństwo – gospodarka – rozwój*, red. T. Dziechciarz, A. Krawczyk-Sawicka, 331-354. Stalowa Wola: Wydawnictwo KUL.
- Kalinowski Sławomir. 2015. *Poziom życia ludności wiejskiej w Polsce*. Warszawa: PWN: 164-168.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Koreleska Ewa. 2010. „Produkcja i rynek żywności ekologicznej w Polsce i w Austrii”. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering* 55 (3): 183-186.
- Koreleska Ewa, Agnieszka Łętkowska. 2010. „Rynek żywności ekologicznej w Niemczech”. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering* 55 (3): 187-190.
- Kowalska Magdalena, Wioletta Knapik, Małgorzata Bogusz. 2016. „Farm Education as a Component of Sustainable Development in Selected Countries of the European Union”. *Problemy Ekorozwoju. Problems of Sustainable Development* 11 (2): 81-88.
- MŚ. 1999. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku. Wytyczne dla resortów opracowujących strategie sektorowe*. Warszawa: Ministerstwo Środowiska.
- Roman Michał. 2015. „Demand for agritourism as a factor in the development of Suwałki region”. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 379: 95-101.
- Roszkowska-Mądra Barbara, Michał Roman. 2015. „Znaczenie turystyki wiejskiej w zrównoważonym rozwoju terenów peryferyjnych (na przykładzie gminy Płaska)”. *Roczniki Naukowe SERiA XVII* (4): 261-266.
- Satoła Łukasz. 2013. „Zróżnicowanie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w układzie centrum – peryferia”. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 320: 176-185.
- UN. 1992a. *The Rio Declaration on Environment and Development*. Rio de Janeiro: United Nations. http://www.sustainable-environment.org.uk/Action/Rio_Declaration.php, dostęp lipiec 2016.
- UN. 1992b. *Agenda 21*. United Nations Conference on Environment & Development. Rio de Janeiro: United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA). <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>, dostęp lipiec 2016.
- Wielewska Izabela. 2012. Kanalizacja podciśnieniowa i jej znaczenie dla ochrony środowiska na obszarach wiejskich w świetle koncepcji zrównoważonego rozwoju. [W] *Problematyka zrównoważonego rozwoju w systemach małych zlewni rzecznych. Rozwój zrównoważony na przykładzie zlewni Noteci*, red. M. Lewandowska-Robak, 140-153. Warszawa: Wyższa Szkoła Środowiska.
- Zawisza Sławomir. 2004. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa. [W] *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich*, red. S. Zawisza, 9-16. Bydgoszcz: Wydawnictwo ATR.

Summary

The aim of the paper was to determine the state of realization of the concept of sustainable development in the Lubraniec Commune. There was used a diagnostic survey method within which there was used a questionnaire survey. Due to complexity of the concept it was decided to examine only some of its aspects. The presented results of the study showed that the commune was developing in line with the main objectives of the concept of sustainable development.

Adres do korespondencji
dr inż. Piotr Prus
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
Wydział Rolnictwa i Biotechnologii
Zakład Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie
ul. Ks. Kordeckiego 20, 85-225 Bydgoszcz
tel. (52) 340 81 85, e-mail: piotr.prus@utp.edu.pl